

Виктор Уляненко

КАК ЖИВЕЕ СЪВРЕМЕЕНЕН КИТАЙ

*древни традиции
модерни технология
чужденци в Китай
как да оцелееш в Китай
„Виж Китай, но не умирай!“*

Издателство
 ПАРИТЕТ

Как живее съвременен Китай

древни традиции, модерни технологии, чужденци в Китай, как да оцелееш в Китай, „Виж Китай, но не умирай!“

Автор: Виктор Уляненко

Превод: Петя Талева

Издателство „Паритет“, София

208 стр.

Второ издание на български език. Първото издание е под заглавие „Шокиращият Китай. Всичко, което не искате да знаете за него“.

Китай е обвит в безброй измислици, легенди и предразсъдъци. Въпреки че Русия и Поднебесната империя живеят една до друга от стотици години, нашите представи за източните ни съседи често са много далеч от истината. В съзнанието на обикновения човек Китай представлява нещо средно между идеален носител на световното културно наследство, страна на дворци, пагоди и небостъргачи и сбирщина от полугладни черноработници, които денонощно произвеждат лошокачествени стоки за широко потребление за цял свят.

Виктор Уляненко достъпно и без особено разкрасяване разказва за обитателите на Поднебесната империя, за техния характер, нрави, особености в поведението и психологията, както и за някои основни навици в ежедневно общуване на нашите далекоизточни съседи, дава ни правила за оцеляване в Китай.

Всички права са защитени. Никаква част от тази книга не може да бъде възпроизведена в каквато и да е форма без писменото разрешение на притежателя на авторските права.

ISBN 978-619-153-584-2

Виктор Уляненко (роден в Ленинград, сега Санкт Петербург, през 1972 г.) е руски изтоковед-китаист. Завършил е Източния факултет при Санктпетербургския държавен университет (специализация „История на Китай“) и аспирантура в същия факултет. За разлика от множество кабинетни китаеведи, изучавали Изтока само в тишината на библиотеките, както и от многобройните стажанти, учили в КНР, но ограничили изучаването на страната до усвояването на езика само на територията на родния кампус, авторът познава Китай задълбочено, не само от чуто и прочетено.

Той преминава езикова практика в най-добрите университети на Пекин в началото на 90-те години, кръстосва Китай надлъж и нашир, посещава различни провинции и области и то не само рекламираните туристически райони, но и трудно достъпни места, отдалечени от известните маршрути. Неведнъж е пътешествал в Тибет, преминавайки през планинските хребети на границата с провинция Съчуан, пътувал е на автостоп из автономния регион Синдзян, обикалял е с планински велосипед североизточните райони на Китай...

Авторът не само е учил, но е и работил в Китай: няколко години сътрудничил в Шанхай на голяма японска стоманодобивна компания, където натрупал уникален опит от общуването със света на китайския бизнес и промишленост. Сега продължава да консултира различни руски фирми по проблеми, свързани с бизнеса в Китай.

Занимава се с научна работа в областта на историята на китайските криминални групировки и религиозни секти, както и на руската емиграция в Китай.

Той е един от най-добрите специалисти по китайски език в Русия: редовно е привличан като синхронен преводач на най-отговорни преговори, включително с участието на първите лица на двете държави.

Виктор Уляненко се интересува и от бойни изкуства и е признат специалист по карате, санда, цинна. Авторът е световен вицешампион по санда за 1997 година, шампион на РФ по многобой за самозащита за 2007 година, сертифициран инструктор по циншуайда.

Знанията на Виктор Уляненко по различни аспекти на историята, културата, спорта и съвременния живот на Китай са твърде широки. Особено приятно е, че авторът споделя с голямо удоволствие тези знания с читателите.

ОТ АВТОРА

Умният човек винаги се стреми да опознае съседите си. Както и роднините, съседите не могат да се избират (разбира се, ако не говорим за преместване), от тях много трудно можете да се освободите и понякога е трудно да се разберете. Затова знанията за съседите, разбирането на тяхното мислене и психология никога не са излишни, а липсата на такива знания и разбиране може да доведе не само до недоразумения, но и до най-неприятни изненади.

Нашите източни съседи, китайците, отдавна са разбрали тази проста и същевременно важна истина. Всяка прилична книжарница в Китай ще предложи на интересувания се отличен избор на книги за Русия от Рюрик до Медведев или написани от доста добри китайски експерти, или преведени от руски или от западни езици. Руската история, политика, обичаи, знаменити писатели и общественици, войни и мирен живот – всичко това са съвсем достъпни сведения за всеки любознателен китаец. Средствата за масова информация предлагат голямо количество относително точни публикации и предавания за Русия... Разбира се, за много жители на Поднебесната империя знанията за Русия се ограничават до „Петър Първи – Толстой – Ленин – „Аврора” – Сталин – Жуков – песента „Тройка” – „Подмосковные вечера” – „Служебен роман” – Медведев”. Но тук проблемът е само за потребителя на информацията (навсякъде има хора, които не ги инте-

ресува нищо друго освен да хапнат и пийнат). ... Но пък, да речем, много ли от нас знаят кой е император Канси, мнозина ли могат да изтананикат мелодията на поне една китайска популярна песен?... Така или иначе, учени, експерти, писатели, преводачи публицисти и журналисти в Китай вършат работата си доста добре, като предлагат значително количество от това, което трябва да дават.

Не така стоят нещата в Русия. Нашият огромен и трудолюбив съсед с неговите глобални амбиции и 1,5-милиардно население, границата с когото се е проточила на хиляди километри и чиито милиони граждани вече са се преселили при нас (огледайте се наоколо), отдавна би трябвало да стане обект на нашето повишено внимание и изучаване. По идея е така, но каква информация можем да открием сега за Китай? И къде?

Разбира се, някои неща има. Да вземем например Интернет, където преди всичко влиза за информация съвременният ползвател на компютъра. Там на пръв поглед има множество съответни сайтове, още повече блогове и форуми, посветени на Китай – като че ли можеш да откриеш много знания и сведения. ... Но един интересуващ се, след като два-три дни се е ровил из интернет-ресурсите за Китай, започва да прилича на човек, омацан от краката до главата с мазут: той успява истински да се задръсти от най-разнообразни глупости, слухове, съчинения, измислици на самодейни автори. И този хаос много трудно може да се избие от главата му.

От време на време блоговете се материализират върху хартия, превръщайки се в пътни и други бележки

на пътешестващи офталмолози, математици, студенти и друга публика, прекарала една-две седмици в Китай и бързаща да сподели с нас дълбоките си философски разсъждения от рода, че „Изтокът е сложно нещо”... Като наред с това често ни разказват за произлизането на целия свят, за атланти, лемурийци, Шамбала... Понякога материализирането става по телевизора, където някакви „професионални пътешественици” след една екскурзия до Великата китайска стена (веднъж) и след една изядена змия (шегичка) се втурват да ни разказват подробно за китайските обичаи и традиции.

Умореният от този виртуален боклук търсач на знания отива в книжарницата за търси мнението на авторитетни специалисти и ... там също го очаква разочарование. Руските и съветските изтоковеди отдавна и с право се смятат за едни от най-добрите в света и до XXI век създават огромно количество специална литература за Китай, но ... за обикновения човек тя е безполезна и не особено интересна, често е написана на не много ясен и труден за разбиране език и посветена 99% на такива специални предмети, за чието съществуване обикновеният читател никога не е подозирал. Накратко казано, ако човек, преди да тръгне за Китай, пожелае да научи каква е храната там – люта или не, взема от рафта книга и чете: „Особеност на системната литература от периода са субкоментарите по образец – такива, които вече не се занимават с разширяване на разглеждания предмет, а служат за неговата логикодискурсивна фиксация...” и т.н... След този поток на мъдростта на човек му остава само да поеме дълбоко

дъх и внимателно да остави книгата на мястото ѝ, без да я изпусне.

С други думи, квалифицираните експерти не обичат много да паднат до нивото на обикновения читател, а оставят тази сфера пак на блогърите, на странстващите електротехници и въобще на всички, които не ги мързи. Вярно, някои професионалисти от време на време се усещат и решават да създадат нещо и „за народа”, като предложат на този народ някаква безумна теория. Резултатът... вижте сами: неотдавна например двама китаеведи (единият приличен, другият – гениален самоук) решиха да разсеят някои „митове и заблуди”, които съществуват сред обикновения руски човек във връзка с Китай и китайците. Сред разобличаваните тези са:

- „Изобретяването на наборния шрифт от Би Шън става революция в историята на полиграфията”;
- „Названието на науката „химия” идва от Китай”;
- „Китайската дума „хупо” – „кехлибар” в превод означава „тигрова душа”.

И прочие глупости от този род. Не се притеснявам да призная, че макар да съм посветил повече от дваайсет години на изучаването на Китай, подобни теми и въпроси са абсолютно безразлични дори и на мен.... А да не говорим за нормалния читател.

И така, книгата, която сега държите, има за цел поне малко (Китай е огромен във всяко отношение, а морето не можеш да изчерпиш с лъжица, но все пак, все пак) да помогне за ликвидирането на информационния вакуум, който може да почувства всеки човек, пожелал да научи нещо за РЕАЛНИЯ Китай, за ДНЕСНИТЕ

китайци и тяхното ИСТИНСКО мислене, психология, навици, обичаи и външен облик. Бих искал поне малко да запълня пропастта у повечето наши съграждани по отношение на представите за съвременен Китай и неговите обитатели. Ние не можем да избягаме от най-близките си съседи, така че е време поне да научим нещо за тях. И е желателно да е нещо реално.

Както установих през последните години, много хора поради прекалено голямото доверие към телевизионните предавания и интернет-ресурсите са се сдобили с абсурдни стереотипи и предразсъдъци, свързани с Далечния изток изобщо и Китай, в частност. Бих искал да положа всички усилия, за да ликвидирам поне част от неверните представи, които може да имат някои читатели.

И накрая, стараех се, доколкото мога, не само обективно да разкажа за съвременен Китай и неговите обитатели, но и да направя това що-годе интересно и увлекателно, като накарам читателя не само да вникне в предмета на повествованието и да се замисли над него, но и от време на време да се усмихва. Дали успях да постигна поставените цели – това ще кажете вие, скъпи читатели (вие наистина те ми скъпи, поне защото сте се заинтересували от предмет, който стана смисъл на повече от половината ми живот, и за това съм ви искрено благодарен).

Искам да подчертая, че всичко, което читателят може да прочете по-нататък, е субективно мнение на автора, основаващо се на съвършено лични наблюдения и размисли. Не претендирам за абсолютна правота и истина от последна инстанция и предварително се

извинявам на онези, които може би са лелеяли по-красиви и сладки представи за Китай и китайците. Не съм искал да ви разстройвам.

Използвайки случая, искам да изразя най-дълбоката си благодарност на хората, без които този текст нямаше да се появи на бял свят – на моя учител Борис Михайлович Новиков и на приятеля ми и съмишленик Кирил Лучкин, както и на онези, без които този текст едва ли щеше да бъде публикуван – на моя ангел-вдъхновител Маргарита Фьодоровна Албедил и на приятеля ми и съратник Станислав Лейкин: книгата, която сега можете да прочетете, е резултат от духовното взаимодействие с тези дълбоко уважавани от мен хора. Много се надявам този резултат да ви хареса.

Виктор Уляненко
Пекин – Шанхай

„ЛАОВАЙ, ЛАОВАЙ!...”

- Ние сме чужденци – рече дебелят. –
Сещаш ли се защо говорим за това?

Кимнах утвърдително.

- Нали и ти си чужденец – добави за
всеки случай слабият...

Лао Шъ. „Записки за котешкия град”

Колко хубаво е, че живеем в началото на двадесет и първи век. И вече не е опасно да се окажем в положението на известния руски пътешественик Пржевалски, който, пристигайки в Китай, бил подразнен и направо вбесен от това, че китайците, при общуването с него и членовете на неговата експедиция ги наричали в очите, а и зад гърба им, янгуйдзи (отвъдморски дяволи). Пржевалски установил, че местните жители го наричат с не особено ласкателния термин дори не толкова от лоши чувства, колкото поради липсата на други думи в китайския език за назоваване на чужденците. И точно този лингвистичен казус толкова ядосва пътешественика, за което той ни разказва в записките си. Обиждайки се на китайците, господин Пржевалски е бил едновременно и прав, и неправ. Неправ, защото е сметнал китайския език за толкова беден (впрочем лично той не трябва да бъде обвиняван за това, просто тогава не е имало добър преводач); по времето на Пржевалски за обозначаване на лицата от некуитайска

националност е имало и други думи освен „отвъдморски дявол”. Но пътешественикът е бил прав, че практически всичките термини, с изключение на съвременното неутрално „вайгожън” („човек от външна държава”), имат пренебрежително-презрителна окраска. Ще дам някои примери.

„Дабидзъ” („голямоноси”). Преобладаващото мнозинство от китайците имат малки, сплеснати носове, с много ниско разположен (или практически липсващ) назион/горна част на носа. Трябва да отбележим, че ярката холивудска звезда и кумир на стотици милиони свои сънародници Джеки Чан има съвършено нехарактерен за китаец нос. Ако Джеки Чан не беше толкова известен и обичан от широките китайски маси, възможно е на улицата погрешно да бъде наречен „отвъдморски дявол” (страшно е да си помислим какво би станало с обиждащия, но това е друг въпрос). Така че, от гледна точка на китаеца, практически всеки чужденец има огромно уродливо носище, или с други думи този, не украсяващ лицето на цивилизования човек атрибут, е отличителен признак на чужденеца. Оттук идва и „дабидзъ”.

„Лаомаодзъ” („космати глупаци”). Това вече се отнася за нас, руснаците, уважаеми съотечественици, а не за някакви си англичани или германци. Китайците, нагледали се на брадати сибирски откриватели на нови земи и на казаци, „лепват” това именце на всички руснаци (тази дума е особено разпространена в Дунбей – Североизточен Китай). Назоваването с „лаомаодзъ” е изключително оскърбително, но съще-

временно в Дунбей има много повече пълни глупаци, отколкото в цял Китай.

И накрая най-главното – „лаовай”. Тази дума ще чуете в първите пет минути от пребиваването ви в Китай, ако разбира се, имате късмета да попаднете там. Не се учудвайте – „лаовай” сте вие и никой друг. Презрителният смисъл на тази дума трудно може да се предаде, защото йероглифите, от които е съставена, нямат отрицателно значение: „лао” е „стар”, „почтен”, „вай” – „външен”. Чувал съм дори „авторитетното” мнение на някои чужденци (очевидно завършили някакви ускорени тримесечни курсове по китайски език и стигнали до смисъла на йероглифа „Лао”), че думата „лаовай” изобщо не е обидна и дори има известен оттенък на уважение. Едно такова писмо от подобен „специалист” веднъж помести с радостни възклицания китайският официоз „Чайна Дейли” – в смисъл четете, другари чужденци, мнението на вашите съграждани и не се обиждайте, когато събралата се около вас тълпа на улицата дружно вика право в лицето ви: „лаовай, лаовай!”, всъщност те ви оказват уважение и чест...

Но с една дума: „лаовай” не е много уважителна дума. По-добра е от „лаомаодзъ”, но също не е много хубава. Ще отбележа също (за да не могат експерти с тримесечни курсове да ви затлачват мозъците), че освен „чужденец” думата „лаовай” означава също „смотаняк”, „глупак”, „човек, който нищо не разбира” (в някакъв определен предмет). За да си създадете окончателна представа за своето ново название, ще отбележа, че един мой познат, също свързан по живот и работа с Поднебесната империя, нарича китайците „бандар-

логи”¹. „Лаовай” и „бандар-лог” са много близки понятия.

Обаче, мой търпеливи читателю, не трябва много да се разстройваш по този повод: далеч не всеки китаец, който вика след вас (а той вика именно на вас, бъдете сигурни), или пък ви казва право в лицето, което не е никак рядко, тези в действителност обидни думи, всъщност иска да ви обиди. Просто това е навик, ако щете, традиция на жителите на Срединната държава, тяхно дълбоко и съкровено отношение към жителите на други страни, което се е създавало и се е изковавало през вековете и хилядолетията...

Впрочем, защо „Срединна държава”? От незапомнени времена китайците са наричали своята страна „Джунго”, което буквално значи „Срединна държава”. Тези йероглифи са се запазили и в съвременното официално название на Китай: „Джунхуа Жънмин гунхъго” (Срединна цветуща народна република”) - това е КНР, „Джунхуа минго” („Срединна цветуща република”) – това е Тайван. В течение на много хилядолетия жителите на Китай са смятали своята страна за „срединна”, т.е. разположена в центъра на земята, а всички останали територии са били външни и второстепенни. В тяхното съзнание „срединна” се е асоциирала с просвещение, цивилизация и признаци за висша раса, а жителите на „външните” страни били според тях диваци и варвари и безспорно значително отстъпвали на китайците във всички качества.

¹ **Бандар-лог** - название на Маймунския народ в книгата на Ръдиард Киплинг „Книга за джунглата”, символ на всички лоши черти в характера на едно същество – Бел. прев.

Трябва да отбележим, че за създаването на този, както е прието да се казва, „китаецентристски“ възглед, са оказали силно влияние съвсем обективни географски фактори: китайският етнос и цивилизация, разширявайки се в своите граници извън пределите на Великата Китайска равнина между реките Хуанхъ и Яндзъ, не е могли да го правят безкрайно. Империята била ограничена от север от гъсти гори и недружелюбни полупустини и пустини, от изток и югоизток – от морета, от запад и югозапад – от планини. Така всички земи, годни според китайците да бъдат обитавани от цивилизовани хора (китайци), се оказвали заселени с цивилизовани хора (китайци)...

За „инородците“, които живеели по границите или близо до границите на Китай, били измислени специални йероглифи, означаващи естествено, „варвари“: „северни варвари“, „южни варвари“ и т.н. Със специални прозвища били удостоени японците, които се ползват сред китайския народ със стара и устойчива омраза: „джуджета-пирати“, „дребните дяволи от източния океан“ и т.н... Варварите, естествено, трябвало да бъдат или усмирени, или просветени и да се поправят, като цивилизованите китайци им въздействат. Тази гледна точка заедно с формите и методите на „цивилизоващото въздействие“ била канонизирана от конфуцианската доктрина. Тази доктрина, от своя страна, за много векове буквално пронизвала съзнанието на населението на Китай и станало господстваща в тази страна.